

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 619/1-X/2 16.05.2013. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој V редовној седници, 16.05.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА, РУСКА ПРАВОСЛАВНА ЗАГРАНИЧНА ЦРКВА, МОСКОВСКА ПАТРИЈАРШИЈА (1920-1940) – УЗАЈАМНЕ ВЕЗЕ, УТИЦАЈИ И ОДНОСИ, докторанда Радована Пилиповића.

За ментора је одређен проф. др Мирослав Јовановић.

Доставити: 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
<u>04/1-2 бр. 6/2325</u>	Веће научних области друштвено-хуманистичких наука
(број захтева)	
<u>17.05.2013.</u>	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Српска православна црква, Руска православна загранична црква,
Московска патријаршија (1920-1940) – узајамне везе, утицаји и односи
(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА историја
ОБЛАСТ

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Радован (Миле) Пилиповић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо Богословски факултет СПЦ
образовање:

Година 2007. дипломирања:

Назив мастер рада кандидата: _____

Православље у Чехословачкој 1918-1942

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањен: Богословски факултет СПЦ

Година одбране мастер рада: 2011.

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 16.05.2013. одржаној
размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Радована Пилиповића

Име и презиме ментора: Мирослав Јовановић

Звање: Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. *Србија 1804-2004: 200 година развоја оптерећеног дисконтинуитетима - седам теза*, Београд: Нова Европа, 2006.

2. *Криза историје: српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21. века*, Београд 2009, 263. (са Радивојем Радићем)

3. «'Умреть за Родину': Первая мировая война или столкновение 'обычного человека' с тотальной войной», в: *Последняя война Императорской России*, Сб. статей под редакцией О.Р. Айрапетова, Москва 2002, с. 136-157.

4. „О „две Русије“ у српском друштву или Русија „за унутрашњу употребу“: слика Другог као идентитетско самодефинисање“, у: М. Јовановић (приређивач), *Срби о Русији и Русима: Од Елизавете Петровне до Владимира Путина (1750-2010) – Антологија*, Београд: Институт за теолошка истраживања ПБФ - Институт за новију историју Србије, 2011, с. 11-42.

5. „Русской песне тесно под южным небом, ей нужно пространство, высокое небо: Образ Балкан в восприятии Русских беженцев (1920-1940)“, в: *Человек на Балканах глазами русских*, Санкт Петербург 2011, с. 246-276.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и

медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____ М.П. _____

МА Радован Пилиповић,
Архив Српске православне цркве
(Београд)

Образложење нацрта теме докторске дисертације:

**„Српска православна црква, Руска православна
загранична црква, Московска патријаршија (1920-
1940) – узајамне везе, утицаји и односи“**

Предмет истраживања

Велики део политичких противника Бољшевичке револуције и приврженика старог монархистичког поретка у Русији кренуо је пут емиграције после 1917. године. Дobar део тих руских исељеника нашао је своје уточиште у новоформираној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. У групама руских избеглица православно свештенство је по својој припадности традиционалним вредностима и погледима на свет, политичком опредељењу и везаности за стари руски поредак чинило значајан удео.

У таласима кретања руске емиграције дошло је и до пресељавања црквених структура. Појавио се изазов кретања јерархије, а тиме се поставио пред традиционално богословско мишљење проблем, јер су власт, учитељство и ритуална овлашћења везана за једну и одређену територију.

Опште политичке прилике у Источној Европи непосредно после Првог светског рата показују асиметричност положаја руског и српског православља. Иако је достигла степен и обновила ранг патријаршије Руска православна црква је

после 1917. године од институције која је пре тога имала државно покровитељство постала реакционарно обележена установа са којом се комунистичка држава систематски обрачунава. Бољшевици су са више или мање интензитета спроводили политику прогона православног свештенства и осталих црквених установа. Поред Револуције бољшевика у Русији и Велика катастрофа Малоазијских Грка, егзодус православног становништва и губитак источних историјских центара Православља, уздиже уједињење српског народа, стварање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а тако и обнову Српске патријаршије 1920. као важан догађај у породици помесних православних цркава.

Већ летимичан поглед на историју српско-руских црквених веза поакзује на њихову разгранатост и континуитет који се може пратити од средњег века. Новије наслеђе и искуство 19. века најјезгровитије се сажима у специфичном положају православних епархија Црне Горе где је код тамошњих епископа и даље присутно руско порекло хиротонија. У манастиру Дечани бораве монаси Руси. Наравно, постоји аналогија са хиротонијама епископа на простору Прикарпатске Русије где егзистира јурисдикција и организација српске Карловачке митрополије.

У Београдској и Карловачкој митрополији примењивани су концепти руске академске теологије. Управо је овде преко школованих професора у Русији, уџбеника, превода и осталог, досезао утицај руских духовних школа. Српске земље су те утицаје у целини дубоко трпеле још од XVIII века. Словенофилска идеологија, њена примењивост у црквеним круговима, требало је да одговори на изазове секуларизма, наиме да се створи аутентична „црквена идеологија“. Већ преводи Константина Петровића Побједоносцева од стране Никифора Дучића сведоче о томе, а код Срба је утицај Алексеја Хомјакова од средине XIX века трајао у богословљу непрекидно – све до Јустина Поповића.

Српска православна црква имала је свој став и пратила је превирања у Русији 1917-1921. године. Разумевање тамошњих ствари је ишло од реализма и мирења са нуждом, до теже контролисане апокалиптике и ирационалних тумачења. Нарочито када су бољшевизму придодавана мрачна теолошка образлагања. Српски епископи су организованим каритативним радом дочекали руске избеглице, о чему сведоче наређења и поступци патријарха Димитрија Павловића (1920-1930),

затим других епископа: Јефрема Бојовића, Доситеја Васића, Илариона Зеремског, Јосифа Цвијовића, Варнаве Росића и осталих. Ту су њихове издате архипастирске посланице којима се позива на организовање социјалне помоћи, збрињавање и запошљавање руских избеглица, понајвише из црквене сфере, али и не само оних који су клирици. Први у помоћ пристижу они школовани и образовани у руској средини, активни русофили, управо ђаци руских богословских школа. Под руку са овим процесима иде и мисија проте Стевана Димитријевића у Русији 1924. његов каритативни, мисијски и обавештајни рад.

Културни утицај руских хришћанских интелектуалаца на Српску православну цркву 1920-1940. године може да се прати кроз сачувани документарни материјал. Парадоксално да су српски званичници једно време запослили и Григорија Петрова (његов боравак у Сарајеву и Београду). Да ли је то било неразумевање његовог рада или покушај утилитализације верског либерализма, нове педагогије и антиклерикализма? Поједини руски свештеници као полиглоте доста преводе, сарађују у српским црквеним часописима, баве се остављајући сведочанства свога рада, од богословске тематике па до завичајне историје.

Постоји руски допринос у развијању српске академске теологије, јер су Руси емигранати професори у богословијама (Рељево, Сремски Карловци, Битољ, Цетиње), као и на Православном богословском факултету у Београду. Такође у Цркви се подиже ниво културе, ангажују се Руси са специјалним и ређим знањима и вештинама: Сергије Троицки као експерт Св. Архијерејског Синода за црквено право, Владислав Албимович Мајевски и Ђорђе Свишчев за црквено библиотекарство и многи други.

Развијање и уобличавање хијерархијске и организационе структуре Руске православне заграничне цркве, настанак „Карловачке управе и Св. Синода“ потпомогнуто је од стране Српске православне цркве. Њени први људи, патријарх са архијерејским сабором дали су логистичку подршку: зграде, инфраструктуру, новац. То је била свакако једна врста куртоазије према сестринској цркви која је у невољи, али исто тако, прагматизам уступања Сремских Карловаца (*locus et sedes historicus*), који у новим приликама уједињења СПЦ не би требало и смело да имају

водећу улогу, као место акумулације српске историје и традиције, јер након 1918. у црквеној политици уједињења и стварања Архиепископије београдско-карловачке постаје мало интересантно!

Занимљиви су психолошки профили личности високе јерархије, митрополита и епископа Руске православне заграничне цркве. Они у нову средину преносе старе идејне, психолошке и менталне преокупације. Доиста, велики број руских свештеника добија место у српској црквеној служби, у српским парохијама, под духовном влашћу епископа из Српске патријаршије. Они су имали формални недостатак тзв. канонског отпуста, али побеђује хомеопатија култа (исти ритуали и црквенословенски језик). Хабитус таквог богослужења има универзалну вредност и примењивост у српској сфери, а ту је постојала и прагматична потреба (недостатак српског свештеничког кадра који је масовно сатиран у Балканским ратовима и Првом светском рату). Овде је словенско православно братско саосећање од стране Срба надјачало принцип канонске акривије.

Истраживање ће пратити феноменологију руског религијског живота у српској средини, сусрет два православна етоса кроз ритуале и церемоније, сличности и разлике. Постојали су и постоје уврежени стереотипи о руској духовности. Руске парохије остају некад самоодељене, некад отворене, оне имају своје издаваштво. Изазов је посматрати хришћанство руских избеглица које је уточиште националном идентитету, а некад и практиковање универзалних вредности. Руске избеглице доприносе преношењу реликвија: чудотворних икона, култова, обичаје исцрпљујуће дугих богослужења, популаришу књижевну форму акатиста и слично.

С обзиром на декаденцију српске монашке културе у другој половини XX века, у Београдској митрополији пре свега, придошло руско монаштво у српским манастирима одиграло је значајну улогу. Ту је женско монаштво доста утицало на Србе. Заснива се нови модел ангажованог монашког живота, где „спасавање душе“ није само сепаратистичка контемлација, него друштвени активизам.

Нарочито место у предмету истраживања има време покровитељства патријарха Варнаве Росића 1930-1937. године према руским избеглицама, а тако и Руској православној заграничној цркви. За нашу тематику је, свакако, посебан

формат и склоп личности овог другог патријарха обновљене српске Српске патријаршије, јер он је руски ђак, као такав сентиментално везан за Руску цркву, има предиспозицију за посредовање у руским споровима и подстиче канонско-правно становиште Српске православне цркве (1935). У културној политици патријарха Варнаве уочавају се руски садржаји, они узимају различите видове у зависности од начина на који се диригује култура сећања, спроводи патријархова презентација и репрезентација.

Тих година је појачана улога Српске православне цркве у хиротонији високе јерархије Руске православне заграничне цркве за друге делове Европе и света. Руси избеглице имају удела у сакралном градитељству Српске православне цркве у западним крајевима државе (Марибор, Љубљана, Сушак, Вис, Цеље). У Руској православној заграничној цркви проналазе се и форсирају стари култови Срба светитеља из средњег века.

Циљеви истраживања

Примаран циљ истраживања јесте да уочи и издвоји односе и утицаје Српске православне цркве на једној страни и Руске православне заграничне цркве и Московске патријаршије на другој страни у временском распону од 1920. до 1940. године, уз апсолутно уважавање друштвено-политичког контекста који је условљавао све пратеће канонске, јурисдикцијске и хијерархијско-персоналне диференцијације и промене у руском и српском православљу на простору њиховог додиривања. Истраживање треба да испита могуће спојеве и споне црквених структура руског избеглиштва са хијерархијом и институцијама Српске православне цркве на конкретној јужнословенској државној територији. Устројавање и каноничко-правно уобличавање организације Руске православне заграничне цркве (сабор у Сремским Карловцима 1921. године и даље) није пролазило без канонских недоумица и спорова. Постојање јаким политичких разлога и анимозитета антибољшевичке руске емиграције, емотивни набој који је прожимао традиционалистичке представнике руске цркве, додатно је компликовао

односе. Отворило се питање православног саборног јединства, тј. учешће Српске православне цркве у прокламованој „мистичкој“ заједници са епископатом који је утекао од Бољшевичке револуције, православном Црквом на територији СССР-а (Московском патријаршијом која је остала под влашћу комуниста) и Цариградском патријаршијом која је у традиционалном еклисиолошком учењу „мајка Црква“ свим православним Словенима источног обрета. Одређивање међуцрквеног положаја Руске православне заграничне цркве која ужива гостопримство српског православног народа и српског свештенства, оптерећено је од самих почетака питањем легитимитета и канонске исправности. Наиме, како се РПЗЦ-а поставља према Москви, а затим и према Цариграду (у случају доцнијег „Евлогијанског раскола“) није остављало по страни званичнике и највеће представнике духовне власти Српске православне цркве. Истраживање поред **1. равни црквено-дипломатских односа** треба да претресе и друге планове сусрета две православне Цркве. То су: **2. раван учења**, у науци дисциплина која се у последње време све више осамостаљује је „политичка теологија“, **3. мисија** – сусрет на пољу рада са верницима и пратеће импликације у социјалном животу, али и сусрети елита - свештенства које у случају ангажовања расејаног руског свештенства и њиховог ангажмана у српској средини показује одређене спецификуме.

Основне хипотезе

1. Руска православна загранична црква давала је одређену ноту унутрашњем животу Српске православне цркве, њеном мисијском раду, њеној ангажованој теологији, али и њеној спољно-црквеној политици (како би се рекло још и „спољној мисији“), у односима за Московском и Цариградском патријаршијом.

2. Ангажовање великог броја избеглих свештеника из царске Русије у парохијама Српске православне цркве, додатно је допринело конзервативизацији црквеног живота, продубивши дистанцираност народа и свештенства. Пример који

сведочи је употреба црквенословенског језика што је у модерним условима и даље држало култ подаље од најширих народних слојева.

3. Проблеми Руске православне заграничне цркве се преносе у српски црквени јавни дискурс. Код православних се појачава страх од болшевизма, страх од материјалистичких идеологија, осуђивање јудеомасонства, неповерење и клаустрофобија емиграције, све се то упија од стране сентименталних словенских и истоверних Срба.

4. У патријарашком стажу Варнаве Росића „руско питање“, кроз активну културу сећања (одржавање јубилеја и подизање споменика) и репрезентацију ове водеће личности Српске православне цркве (јавне наступе, давање простора у световном и духовном наступању) има итекако видно место.

5. Стереотип о руској побожности, о „руској души“ и „руском православљу“ добија своју практичну употребу и може да се документује кроз сусрете два различита православна етоса. У извесној мери је и „богомољачки покрет“ инспирисан заграничним Русима.

6. Параметарски је доказиво да је културни утицај руске црквене емиграције подигао академски ниво средњих богословских школа и Православног богословског факултета у Београду, богословски проблеми (академске, лаичке и авангардне теологије) утицали су на водеће теологе Српске православне цркве, али и на популарну (симплификовану) теологију.

7. Утицај руског монаштва, како мушког, али још више женског, проузроковао је социјално активирање Српске православне цркве, интензивирање њене друштвене ангажованости спровођење преко каритативног рада.

8. Присуство и утицај Руске заграничне цркве на живот и рад Српске православне цркве, само је део једног одавно започетог процеса и представља са становишта савремене историје епилог руско-српских црквених веза.

Методологија истраживања

С обзиром на комплексност теме и предмета користиће се неколико истраживачких метода. На првом месту биће употребљен *историјски метод*. Хеуристика релевантних и важних чињеница обавиће се на основу прегледа и анализе сачуване, мало познате и експлоатисане грађе из доступних и мање доступних архивских фондова и збирки.

На првом месту биће прегледана, већ евидентирана архивска документација, у Библиотеци српске патријаршије, Архиву Светог архијерејског синода (у згради Српске патријаршије), у Архиву Српске православне цркве (у поткуполном простору цркве Св. Марка у Београду). Мање докумената смо пронашли прегледавши информативна средства (водиче и пописе инвентара) Музеја Српске православне цркве у Београду. Такође, мислимо да се значајна документа могу пронаћи у епархијским седиштима, где је била између два светска рата, распоређена у својој црквеној организационој структури која се дотицала са српском, а то су: Краљево (Жичка), Ниш (Нишка), Бања Лука (Бањалучка), Бијељина (пренета архива из Тузле Епархије зворничко-тузланске), Нови Сад (бачка), Пожаревац (браничевска). Даља истраживања треба обавити на простору који је потпадао под Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца (односно Југославију): Хрватски државни архив (Загреб), Архив Босне и Херцеговине (Сарајево). С обзиром да су Совјети добар део архивске грађе настале из рада Руске православне заграничне цркве („Карловачке управе“) у Москву, било би пожељно истраживати у Државном архиву Руске федерације у Москви.

Херменеутички метод помоћи ће да се дође до правог контекста између документа и друштвене стварности. Нарочито обазриво треба приступати полемичкој литератури, књигама, публикацијама, чланцима, новинама који се залажу за легитимитет или боре за одређени став, настојећи да дискредитују другу страну у већ помињаним каноничким споровима и сукобима. Посебна пажња се мора посветити наративним изворима (мемоарска грађа, касније записана сведочанства) која дају везивно ткиво документарном материјалу, али која може да промаши и понуди проблематичне податке.

Употреба *статистичког метода* помоћи ће да се направи квантитативна слика утицаја руских свештеника на поједине делове Српске православне цркве, На тај начин треба исказати удео и број образованих, оних који поседују знања које није, у већој размери, имао српски свештенички кадар. Такође, видела би се њихова пристуност у мононационалним, вишенационалним или поликонфесионалним срединама. Од старосне доби, нивоа образовања, броја деце, средине у којој врше своју духовну мисију зависи у великој мери и социјално-економски положај свештенства. Неки документи који су појавили третирани статистичком методом потпомажу нам да дођемо до оваквих и сличних резултата.

Коришћење *имаголошког метода* осветлило би начин и пут формирања „слике Другог“ и „слике Себе“ у комуникацији представника Српске и Руске православне заграничне цркве. Иако је у питању припадништво истој, историјској и древној конфесији, руски и српски национални идентитет прилагођује и обликује источно-хришћанство својим потребама. Управо стога, истраживач мора да примени један метод из социјалне психологије и антропологије који помаже да се дође до нових резултата у проучавању српско-руских црквенх веза.

Значај истраживања

Истраживања руске емиграције на Балкану, посебно на простору прве јужнословнске државе, дотичала су се Руске православне заграничне цркве (М.

Јовановић, А. Арсењев, В. И. Косик, В. Пузовић). Постигнути резултати не исцрпљују све проблеме до краја. Истраживање скицирано у овом образложењу треба Руску православну заграничну цркву да постави, не само у канонско-правни контекст и зависност према Московској патријаршији, него и у контекст Српске православне цркве и друштвене равни 1920-1940 године у Краљевини СХС/Југославији. Истраживање би расветлило многа питања из историје Српске православне цркве и црквене историје Средње и Источне Европе.

Композиција рада

У раду ће доминирати проблемско-структурално казивање у односу на хронографско-догађајну експликацију. За структуру текста која теме прошлости исказује на проблемски и контекстуалан начин опредељујемо се из разлога што доприноси конкретизацији и јасноћи историографског истраживања и саопштавања његових резултата.

У теоретском делу рада настојимо да покажемо да би теолошки оптерећен приступ историјским црквеним фракцијама руског православља, једна спровођена догматизација и схематизација историјске прошлости, била одређено насиље и извитоперавање. У односима патријарашког трона и мјестобљуститеља у Москви са групама митрополита Антонија и Евлогија поставља се проблем законитости и ауторитета. Политика условљава понашање руских епископа, високе јерархије, али живот је текао својим током... Рад ће морати да досегне терминолошку прецизност, да води рачуна о „поодвајању“, „расколима“, „фракицјашењу“, јер су јеретици и расколници итекако занимљиви, интригантни и важни за истраживање црквене историје. У свему томе треба да се тражи савремено званично и незванично српско црквено стајалиште. Сматрамо да постоји одређени ризик од тумачења савремене црквене историје на начин догматизованих теоријских матрица, преузиманим из савремене систематске теологије.

Наиме, ситуација створена после 1917. у Руској цркви нема парадигму и разрешење у канонском предању православног истока, нема адекватно тумачење у канонским зборницима и „еклисиологији“, иако се и код самих савременика чини позивање на тачно одређене каноне васељенских и помесних сабора. Историчари, поводећи се за својим разлозима опредељују се за неку од заинтересованих страна („карловчани“, „евлогијевци“, „московљани“).

Поред оваквог увода рад би имао још четири поглавља: У **(1.) првом** ће се кроз хронографско казивање изложити носећи догађаји који су градили односе Руске православне заграничне цркве (свих црквених фракција руске емиграције) са традиционалним црквеним центром у Москви (Московском патријаршијом). Затим ће се, кроз наредна поглавља, односи, узајамне везе и међусобни утицаји Српске православне цркве, Руске православне заграничне цркве и Московске патријаршије објашњавати на плану структура који творе **(2.) црквену дипломатију** (под којом се подразумевају званични контакти, јавни или мање јавни иступи и наступи високе црквене хијерархије), **(3.) црквену мисију**, тј. рад и делатност црквене хијерархије, вишег и нижег свештенства са верницима, и **(4.) црквено учење**. Последње поглавље треба да покаже дубину и размеру српско-руске академске симбиозе, као и значај теолошких сензибилитета и „школа“, њихово постојање као епифеномен борбе за канонско-правни и јурисдикцијско-административни легитимитет руских црквених фракција. Студија случаја „софиолошког спора“ је занимљива, јер се његова осуда десила у српској средини – у Сремским Карловцима, са српског тла, што свакако није прошло без одјека у Српској православној цркви. Без дубинске и онтолошки схваћене теологије, софиолошки спор био је само једна пројава одређеног психолошког сензибилитета у богословском теоретисању.

У закључку се бране постављене хипотезе, сумирају резултати спроведених истраживање и валоризује тема на објективан начин.

Структура рада

УВОД

(Тема, значај теме, хронолошки распон)

ПРЕГЛЕД ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ

(Радови о теми и сродној проблематици)

ТЕОРИЈСКА ПОЛАЗИШТА

1. Социјалне и политичке детерминанте црквеног живота (искушење политике)
2. Руске црквене фракције у Европи – квалификација расколништва

1. ПОЗОРНИЦА И ВРЕМЕ ИСТОРИЈСКЕ ПРЕДСТАВЕ

1. Православље у Источној Европи после Првог светског рата (1918-1924)
2. Руске црквене структуре изван власти бољшевика
3. Организационо конституисање Руске православне заграничне цркве у Краљевству СХС
4. Проблеми односа Руске црквене дијаспоре према Московској патријаршији (после 1925)
5. Спор митрополита Евлогија и Антонија, ауторитет Цариградске патријаршије

2. ЦРКВЕНА ДИПЛОМАТИЈА

1. Српска православна црква и “Карловачка управа“ РП(З)Ц
2. Став Српске православне цркве према Московској патријаршији 1920-1930.
3. Званични контакти Српске православне цркве са митрополитом Евлогијем

4. Интензивирање црквене дипломатије и посредништво патријарха Варнаве 1930-1937. године.

5. Патријарх Гаврило Дожих и митрополит Анастасије Грибановски

3. ЦРКВЕНА МИСИЈА

1. Подршка Српске православне цркве руским епископима-избеглицама, свештенству и верном народу

2. Руски епископи избеглице према Србима (Антоније Храповицки, Евлогије Георгијевски, Јован Шангајски, Митрофан Абрамов и остали)

3. Руски свештеници избеглице у служби Српске православне цркве

4. Српска манастирска здања (манастири) и руско избегло монаштво

5. Духовни живот парохија Руске заграничне цркве

6. Културна политика Српске православне цркве и чинилац руске емиграције

7. Сентиментална слика о „руском православљу“ и „руској души“ кроз призму савремених збивања (прогони и страдања)

8. Популарна теологија Српске православне цркве – место страха од Апокалипсе комунистичког мрака

9. Лаицизација верског живота – руска православна братства и друга религиозна друштва

10. Садејство Српске православне цркве у мисији Руске православне заграничне цркве (Прикарпатска Русија, Северна Америка, Манџурија, Персија)

4. ЦРКВЕНО УЧЕЊЕ ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИОНАЛИЗМА И МОДЕРНИЗАЦИЈЕ

1. Културни утицај руских избеглица на Српску православну цркву
2. Руски професори на Православном богословском факултету и другим богословским школама
3. Руски допринос настанку и популаризацији идеологије „Светосавља“
4. Срби према „софијанизму“ и „софиолошком спору“
5. Руски култови код Срба и култови српских светитеља код Руса 1920-1940.

ЗАКЉУЧАК

Извори и литература

Необјављени извори:

Архив Југославије

AJ-69. Министарство вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1919-1929.

AJ-74. Краљев двор, 1918-1944.

AJ-63. Министарство правде Краљевине Југославије (верско одељење), 1929-1941.

AJ-80. Збирка Јована Јовановића Пижона

Архив Светог Архијерејског Синода

Фонд Руска православна (загранична) црква

Предмети:

Руска загранична црква (историја) 1920-1930.

Руска православна црква у иностранству 1921-1931.

Руска православна црква 1935.

Руска православна црква 1935-1937.

Архив Српске православне цркве

Фонд Патријаршијски управни одбор (важнија акта и одлуке)

Свети архијерејски синод (записници са седница Св. арх. Синода када се заседало у Београду)

Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима

Митрополијско-патријарашки архив, фонд А

Синод (записници са седница Св. арх. Синода када се заседало у С. Карловцима)

Архив Епархије нишке, Архив Епархије бачке, Архив Епархије бањалучке, Архив Епархије сремске, Архив Епархије браничевске, Архив Епархије зворничко-тузланске

Библиотека Српске патријаршије

Аархивска збирка архиепископа пећког, митрополита београдско-карловачког и патријарха српског Варнаве (Росића)

Архив Републике Српске (Бања Лука), Архив Унско-санског кантона (Бихаћ), Хрватски државни архив (Загреб)

Објављени извори:

Акты святейшего Тихона, патриарха московского и всея России, позднейшие документы и переписка о каноническом преемстве высшей церковной власти 1917-1943, сборник в двух частях, составитель М. Е. Губонин, Москва 1994.

Дејня русскогo всезаграничногo Церковногo Собора... (1921)..., Сремски Карловци 1922.

Дејня Второгo Всезарубежногo Собора Русској Православној Церкви заграницей... (1938)..., Белградъ 1939.

Деянія архіерейскаго собора втораго въ 1934 году въ Северной Америке..., Сіатлль 1935.

Отчетъ епархіального сѣзда Сев.-Американской и Канадской епархіи 19-го марта 1935 в г. Нью Йорке, Нью Йоркъ 1935.

Путь моей жизни – воспоминания митрополита Евлогия (Георгиевского), изложенные по его рассказам Т. Манухиной, Москва 1994.

За рубежом (Белград-Париж-Оксфорд), хроника семьи Зерновых), под редакцией Н. М. и М. В. Зерновых, Париж 1973.

На переломе – три поколения одной московской семьи (семейная хроника Зерновых), под редакцией Н. М. Зернова, Париж 1970.

Н. М. Зернов, Закатные годы, этилог хронике семьи Зерновых, Париж 1981.

Приручници, синтезе, монографије, студије:

Алексеј Арсењев, *Руска емиграција у Сремским Карловцима*, Даница – Српски илустровани календар за годину 2000, Београд 1999, стр. 278-293.

Алексеј Арсењев, *Руска емиграција у Сремским Карловцима*, Сремски Карловци-Нови Сад 2008.

А. Арсењевъ, *Русскій православный приходъ въ Новомъ Саду 1922-1955*, Православная Русь, Но. 17 (1614), 1/14. септембра 1998, стр. 5-8.

Klaus Buchenau, *Just as Real-Life Brothers : Serb-Russian Contacts in the Ecclesiastical Academy of Kiev (1850-1914) and in Orthodox Schools of Interwar Yugoslavia (1920-1941)*, Tokovi istorije, br. 3-4 (2005), стр. 54-66.

Klaus Buchenau, *Auf russischen Spuren : orthodoxe Antiwestler in Serbien 1850-1945*, Wiesbaden 2011.

Велько Ђурић, *Варнава – патријарх српски*, Београд-Сремски Карловци 2009.

И живот за Православље – Зборник радова поводом 75-годишњице упокојења патријарха Варнаве, Београд-Пљевља-Подгорица 2012.

Мирослав Јовановић, *Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919-1924*, Београд 1996.

Мирослав Йованович, *Русская эмиграция на Балканах 1920-1940*, Москва 2005.

- Мирослав Јовановић, *Срби и Руси 12-21. век (историја односа)*, Београд 2012.
- Мирослав Јовановић, «Свештеник и друштво: ето пароле» – *Руска православна загранична црква на Балкану 1920-1940*, Токови историје (1993), стр. 67-100.
- Мирослав Јовановић, «Херој је умро: идеја је бесмртна» - *Симболика смрти и погребних ритуала у избеглиштву (пример руског избеглиштва на Балкану)*, Годишњак за друштвену историју (2007), стр. 47-60.
- Мирослав Јовановић, «Ја сам Рус... не знам зашто сам Рус» *проблеми живота и самоодређења руске деце-избеглица на Балкану 1920-1940*, Гласник – Историјски архив Ваљево (2001), стр. 43-56.
- Мирослав Јовановић, *Слика «другог» - руске избеглице у земљама Балкана (1920-1940)*, Годишњак за друштвену историју (1998), стр. 33-65.
- Мирослав Јовановић, *Краљевина СХС и антибољшевичка Русија 1918-1924 – скица за свеобухватно тумачење*, Токови – часопис Института за новију историју Србије (1995), стр. 93-125.
- Мирослав Јовановић, *Руска православна загранична црква у Југославији током двадесетих и тридесетих година 20. века*, Српска теологија у двадесетом веку, књ. 3, Београд 2008, стр. 160-178.
- Јован Качаки, *Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији – библиографија радова 1920-1944*, Београд 2003.
- Никола Кнежевић, *Савремена политичка теологија на Западу – дијалектика политичке трансформације друштва*, Београд 2012.
- В. И. Косик, *Русская церковь в Югославии 1921-1939. годы*, Славяноведение, Но. 6 (1996), стр. 66-76.
- В. И. Косик, *Русская церковь в Югославии (20 – 40-е гг. XX века)*, Москва 2000.
- Никола Куломзин, *Церковное положение экзархата Патриарха Вселенского в Западной Европе*, Вестник русского христианского движения, Но. 197 (2010), стр. 271-277.
- Богдан Лубардић, *Јустин Ђелијски и Русија. Путеви рецепције руске философије и теологије*, Нови Сад 2009.
- Игнатије Марковић, *Сто седамдесет година Богословије Св. Саве у Београду (1836-2011)*, Београд 2011.

Георгий Митрофанов, *Православная церковь в России и эмиграции в 1920-е годы*, Санкт-Петербург 1995.

Архієпископъ Іоаннъ (Максимовичъ), *Русская зарубежная церковь (дополнено Владимиромъ Русакомъ)*, Jordanville 1991.

Д. В. Поспеловский, *Русская православная церковь в XX веке*, Москва 1995.

Борис Л. Павлов, *Русская колония в Великом Бечкереке (Петровграде-Зреняние)*, Зренянин 1994.

Несиба Палибрк-Сукић, *Руске избеглице у Панчеву 1919-1941*, са предговором Алексеја Арсењева, Панчево 2005.

Драган Пантић, *Српска православна црква у Краљевини Југославији 1929-1941 с обзиром на правни положај, политичку улогу и међувјерске односе*, Источно Сарајево 2006.

Радомир Поповић, *Православље на раскришћу векова – помесне православне цркве*, Београд 1999.

Владислав Пузовић, *Канонски спорови у Московској патријаршији 20-их и 30-их година XX века као изазов са савремену руску црквену историографију*, Богословље, бр. 1-2 (2010), стр. 217-229.

Владислав Пузовић, *Посредовање српског патријарха Варнаве (Росића) у канонском спору између Московске патријаршије и Архијерејског Синода Руске заграничне цркве*, Српска теологија данас, књ. 2 (2010), стр. 455-464.

Владислав Пузовић, *Руска загранична црква у периоду између два светска рата – преглед литературе у Србији*, Српска теологија данас, књ. 1 (2009), стр. 386-391.

Радмила Радић, *Живот у временима – патријарх Гаврило Дожич (1881-1950)*, Београд 2011.

Лев Регельсон, *Трагедия русской церкви 1917-1945*, предисловие прот. Иоанна Мейендорфа, Paris 1977.

Руска емиграција у српској култури XX века (зборник радова), приредили Миодраг Сибиновић, Марија Межински, Алексеј Арсењев, књ. 1-2, Београд 1994.

Русская эмиграция в Югославии, Москва 1996.

Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве, II књига, Од почетка XIX века до краја Другог светског рата*, Минхен 1966.

Иринархъ Стратоновъ, *Русская церковная смута 1921-1931*, Berlin 1932.

Драган Суботић, *Епископ Николај и православни богомољачки покрет (Православна народна хришћанска заједница у Краљевини Југославији 1920-1941)*, Београд 1996.

Андреј Тарасјев, *Четири капеле Иверске Божије Мајке*, Светигора, бр. 56-57 (1997), стр. 46-49.

Maria Falina, *Pyrrhic victory: East Orthodox Christianity, Politics and Serbian Nationalism in the Interwar Period (A Dissertation)*, Budapest 2011.

Maria Falina, *Svetosavlje, A Case Study in the Nationalization of Religion*, SZRKG (2007), p. 505-527.

Michel D'Herbigny; Alexandre Deubner, *Eveques Russes en exil – douze ans d'epreuves (1918-1930)*, Roma 1931.

М. В. Шкаровский, *Обновленческое движение в русской православной церкви XX века*, Санкт-Петербург 1999.

Руска загранична богословска, црквено-историјска и полемичко-апологетска литература

Акафистъ Святителю Арсенію, Архіепископу сербскому чудотворцу, Харбинъ 1934.

Окружное посланіе Собора Архіереевъ Русской православной Церкви заграницей къ своей пастве, въ разсеяніи сущей по поводу столетія со дня кончины Преподобнаго Серафима Саровскаго Чудотворца, Новый Садъ 1932.

Смиранный Тхионъ, *Посланіе...*, 26 јуля 1918.

Ученіе протоіерея С. Булгакова о Софіи - Премудрости Божіей (Определеніе Архіерейскаго Собора Русской Православной Церкви заграницей отъ 17/30. октября 1935. года), Новый Садъ 1935.

Письмо Священника Григорія Петрова митрополиту Антонію, sine loco et anno.

Пастырь Добрый (Сборник статей, посвященных памяти протопресвитера Петра Беловидова в связи с XX-летием существования русской церкви в Белграде, под редакцией протоиерея Владислава Неклюдова, Белград 1942.

На Богословском Факультете Београдского Университета завершили су студије и положили дипломски испит у времену од 1925. до 1930. г. следећа г. г. кандидати, Весник Српске Цркве – лист свештеничког удружења, стр. 535-536. [од 52 студента 23 су Руси!]

Митрополитъ Антоній, *Исповедь*, Варшава 1928.

Митрополитъ Антоній, *Четыре академіи*, Белградъ 1933.

Митрополитъ Елефтерій, *Мой ответъ митрополиту Антонію*, Парижъ 1935.

Митрополитъ Елефтерій, *Неделя в Патриархии (впечатления и наблюдения отъ поездки въ Москву)*, часть I, Парижъ 1935.

Сергій Булгаковъ, *Еще къ вопросу о Софіи премудрости Божіей (по поводу пределения архіерейскаго собора въ Карловцахъ)*, Парижъ 1936.

А. Долецкиј, *По Фрушкој гори*, Нови Сад 1923.

Духовный Вождь Русскаго Народа (к 50-летию юбилею Блаженейшаго Митрополита Антонія отъ Харбинской Епархіи и Богословскаго Факультета Института Св. Владиміра), под редакціей Василія Павловскаго, Харбинъ 1935.

Князь М. Горчаковъ, *Итоги политики Митрополитовъ Сергія і Евлогія*, вып. I, Paris 1929.

Князь М. Горчаковъ, *Итоги политики Митрополитовъ Сергія і Евлогія*, вып. II, Paris 1930.

Н. П. Глубоковскій, *С.-Петербургская духовная академія во времена студенчества там патриарха Варнавы*, Сремски Карловци 1936.

Павель Граббе, *О парижскихъ «богословахъ»*, Париж s. a.

Ю. П. Граббе, *Единение или раздробление (по поводу книжки проф. Троицкаго „Размежевание или расколъ“, Парижъ 1932)*, Белградъ 1932.

Ю. П. Граббе, *Корни церковной смуты – парижское братство Св. Софіи и Розенкрейцеры*, Београд 1927.

Епископъ Несторъ, *Маньчжурія – Харбинъ*, Белградъ 1933.

- М. Зызыкинъ, *О каноническом положеніи правящаго епископа и областного первоіерарха-предстоятеля въ православной церкви*, Варшава 1933.
- Икона Божія Матери именуемая Курско-Коренная*, Сремски Карловци 1934.
- Јован Јеремић, *Где је Карловачка митрополија? Шта да се ради?*, Сремски Карловци 1923.
- Каноническое положеніе Православной Русской Церкви за границей*, Парижъ 1927.
- П. С. Лопухинъ, *Преподобный Серафимъ и пути Россіи*, Владимірова 1939.
- Беседа Преп. Серафима Саровскаго съ Мотовиловымъ о цели христіанской жизни*, Белая Церковь 1929.
- Вл. Маевскій, *Иверская Богоматерь на Афоне, въ Москве и Белграде*, Белградъ 1932.
- Вл. Маевскій, *Сербскій Патріархъ Варнава и его время*, Новый Садъ 1931.
- Іоаннъ (Максимовичъ), *Ученіе о Софіи Премудрости Божіей*, Варшава 1930.
- Нашъ русскій православный патріархъ*, Белградъ 1923.
- Чедомир Марјановић, *Прилике на теолошког факултету – г. Д-р Теодор Титов као догматичар*, Београд s. a.
- П. Н. Пагануцци, *Высоко-Дечанская Лавра на Косове Поле (И роль русскихъ людей въ новейшей исторіи монастыря)*, Joradnville 1976.
- Н. Д. Тальбергъ, *Церковный расколъ*, Парижъ 1927.
- Т[еодор] Титов, *Светосавље*, Светосавље – часопис студената Православног богословског факултета , бр. 3, 4, 5 (1933) 97-104.
- Слово Приликом наречења јеромонаха Јована (Максимовића) за Шангајског епископа, изговорено у Београдској руској цркви 27. Маја 1934. године*, Светосавље – часопис студената Православног богословског факултета , бр. 3 (1934) 37-41.
- С. Троицкій, *Митрополитъ Сергій и примиреніе русской діаспоры*, Сремскіе Карловцы 1937.
- С. Троицкій, *А. П. Доброклонскій какъ историкъ церкви*, Белградъ 1937.
- С. Троицкій, *Церковная смута и дореволюціонное право*, Paris (1928?).
- С. Троицкій, *Правовое положеніе Русской православной Церкви въ Югославіи*, Записки Русскаго научнаго института въ Белграде, бр. 16-17 (1941), стр. 93-123.
- С. Троицкій, *Что такое живая церковь?*, Варшава 1927.

С. Троицкій, *Размежеваніе или расколъ*, Paris 1932.

С. Троицки, *Жива црква у Русији*, прештампано из ЛМС, књ. 315, св. 2, Нови Сад 1928.

Сергије Троицки, *Место црквеног права на Правном факултету* (прештампано из *Гласника СПП*, бр. 17 од 27. априла 1933), Сремски Карловци 1933.

Сергије Троицки, *Св. Сава и Словенство* (светосавски говор одржан на Правном факултету у Суботици), Нови Сад 1929.

Сергије Троицки, *Црквена јурисдикција над православном дијаспором*, Сремски Карловци 1932.

С. Троицки, *Суштина и фактори автокефалије*, прештампано из Архива за правне и друштвене науке, бр. 3, Београд 1933.

С. Троицки, *Цариградска црква као фактор автокефалије*, прештампано из Архива за правне и друштвене науке, св. 1, Београд 1937.

С. Троицкий, *Неудачная защита неправды*, Париж 1954.

О. В. Ш, *Запись объ о. Иоанне Кронштадтскомъ и объ оптинскихъ старцахъ*, Белая Церковь 1929.

С. Е. Л-евъ, *О бегстве Христіанъ во время гоненій и о каноническихъ правахъ беженцевъ духовнаго званія*, Chisinau 1927.

50 летіе священнослуженія высокопреосвященнейшаго митрополита Анастасія председателя Архіерейскаго Синода Русской Православной Церкви заграницей, Мюнхенъ 1948.

М. Посновъ, *Митрополитъ Антоній какъ православный богословъ – догматистъ*, Варшава 1929.

Михаило Поповић, *Извештај једне службене ревизије манастира Архиепископије београдске у 1904. години*, Београд 1905.

Разговоръ семи православныхъ о Софіи, Berlin 1936.

Н. П. Рклицкій, *Краткое жизнеописаніе Блаженейшаго Антонія митрополита Кіевскаго и Галицкаго*, Белградъ 1935.

Іеромонахъ Иларіонъ Скляръ, *Голосъ совести къ церковному объединенію русской заграничной церкви*, Белград 1935.

Іеромонахъ Иларіонъ Складаръ, *Поклоны въ освещеніи Св. Писанія и Отцовъ Церкви – Ответъ на 33-е посланіе Владыки Митрополита Антонія, Земунъ 1932.*

Архієпископъ Серафимъ (Соболевъ), *Новое ученіе о Софіи премудрости Божіей, Софія 1935.*

Архієпископъ Серафимъ (Соболевъ), *Защита софіанской ереси протоіереемъ С. Булгаковымъ предъ лицомъ Архієрейскаго Собора Русской Зарубежной Церкви, Софія 1937.*

Свештенство и манастири у Србији – из путних бележака једног богослова, Београд 1892.

Alexandre Troubnikoff, *L' Eglise orthodoxe russe hors frontieres*, Paris 1963.

Н. С. Трубецкой, *Нашъ ответъ*, Парижъ 1925.

Архієпископъ Методій, *О живой церкви*, Харбинъ 1926.

Paul Anderson, *Fifteen Years of Religion and Anti-religion 1917-1932*, Paris 1932.

Хаци-Теофило Стефановић, *Достава Светом Архијерејском Сабору 1904. године*, Београд 1907.

Хиротонија Шангајског епископа, Светосавље – часопис студената Православног богословског факултета , бр. 2 (1934) 145-146.

Іоаннъ [Шаховской], *Почему я ушелъ изъ юрисдикціи митрополита Антонія?*, Парижъ 1931.

Периодика:

Руска:

Церковные ведомости, Сремски Карловци, 1922-1933.

Церковная жизнь, Новый Садъ, 1934-1941.

Церковное обозрѣніе, Белградъ, 1932-1944.

Русская церковь, Белградъ, 1939-1940.

Странникъ, Белградъ, 1921-1924.

Српска:

Браничевски весник, Пожаревац, 1933-1941

Братство – лист за вјерско и морално просвјетљивање, Сарајево, 1925-1941

Весник – недељни црквено-политички лист свештеничког удружења, Београд 1919-1930.

Весник Српске цркве – орган свештеничког удружења, Београд, 1921-1933.

Глас цркве – орган свештенства Епархије шабачке, Шабац, 1923-1933.

Гласник Српске православне патријаршије – службени лист 1920-1941.

Духовна стража – часопис за црквену просвету, монашки и црквени живот, Сремски Карловци 1928-1931; Сомбор 1932-1940.

Летопис тимочке епархије, Зајечар 1923-1934.

Нови источник, Сарајево, 1934-1941

Православље – орган удружења православног свештенства Архиепископије београдско-карловачке, Београд 1934-1936.

Православни браник, Загреб 1938-1939

Преглед цркве Епархије жичке, Чачак 1919-1934; Краљево 1935-1938.

Преглед цркве Епархије нишке, Ниш 1920-1940.

Пут – часопис за хришћанску културу, Београд 1933-1934.

Српска црква, Београд 1919-1920.

Светосавље – орган студената Православног богословског факултета, Београд 1932-1940.

Хришћанска мисао, Београд 1935-1940.

Хришћански живот – месечни часопис за хришћанску културу и црквени живот, Сремски Карловци 1922-1927

Хришћанско дело – часопис за хришћанску културу и црквени живот, Скопље 1935-1941.

Црква и живот – поучни религиозно-морални часопис, Скопље 1922-1929.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
Филозофског факултета у Београду

Пошто смо добили на увид и прегледали пријаву теме докторске дисертације Радована Пилиповића, и установили да кандидат испуњава све услове за пријаву докторске дисертације на нашој катедри, част нам је да Наставно-научно веће Филозофског факултета извести о следећем.

Кандидат Радован Пилиповић је одлучио да за израду докторске дисертације предложи тему:

**„Српска православна црква, Руска православна
загранична црква, Московска патријаршија (1920-1940)
– узајамне везе, утицаји и односи“**

Прегледавши приложену документацију, и након обављеног разговора са кандидатом, Комисија је слободна да Наставно-научном већу поднесе следећи

**„Реферат о квалификованости кандидата и подобности
предложене теме за докторску дисертацију“**

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Колега Радован Пилиповић, дипломирани теолог-мастер, , након одбране мастер рада „Православље у Чехословачкој 1918-1942“, у октобру 2010, уписао је докторске студије 2010/2011 школске године на Катедри за Општу савремену историју. Након одбране дипломског рада (2007) радио је као истраживач-приправник у Институту за српску културу са седиштем у Лепосавићу, да би након неколико месеци био постављен за библиотекара у Библиотеци Српске Патријаршије у Београду (2007-2012). Најзад, од 2012. године ради као вршилац дужности директора, а од 2013. године као директор Архива Српске православне цркве.

Током досадашњих докторских студија и у свом научном раду, колега Пилиповић показао је висок степен научне посвећености раду и високе научне потенцијале. О томе више него убедљиво сведочи чињеница да је аутор 6 научних монографија и више од 40 научних радова, расправа и чланака, прилога, превода, есеја. Довољно је указати само на најзначајније од њих: *Парохија великоселска и сланачка од XVI века до данас*, Београд 2007; *Црква Рођења Св. Јована Крститеља у Београду*, Београд 2008; *Манастир Рмањ*, Бања Лука, Босански Петровац 2008; *Прекаја – Парохија у Босанској Крајини (1878-2008)*, Бања Лука, Босански Петровац 2009; *Манастир Сланци*, Београд 2012; „Књижевни рад бугарских монаха у манастиру Сланци у првој половини XIX века“, у: *Духовност писане културе Срба у контексту културе балканских Словена, научни скуп*, Лепосавић 2007, стр. 207-223; „Обнова манастира Сопоћани 1938-1940 године“, у: *Баштина, Институт за српску културу*, св. 22 (2007), стр. 183-192; „Делатност женског друштва Кнегиња Љубица у Штимљу 1925

године“, у: *Баштина, Институт за српску културу*, св. 23 (2007), стр. 255-263; „Градња православних храмова у Чехословачкој између два светска рата“, у: *Саборност – теолошки годишњак*, Пожаревац 2010, стр. 263-271; „Проблеми православне јурисдикције у Чехословачкој 1923-1931. године“, у: *Саборност – теолошки годишњак*, Пожаревац 2011, стр. 207-221; „De Servische Ortodoxe Kerk sinds de overeenkomst van Dayton“, in: *Pokrof – oosterse christenen, kerken en culturen*, num 5 (2008), p. 10-13; „Kosovo, het Westen en het Servische „Svetosavlje““, in: *Pokrof – oosterse christenen, kerken en culturen*, num 5 (2008), p. 16-17; „Změna jurisdikce nad pravoslavnými v

Československu 1945–1946“, in: „*Parresia*“–*Revue pro východní křesťanství* 4

(2010) Šéfredaktoři: Pavel Milko a Michal Řoutil, стр. 117-131, као и бројни други. О квалитету научног рада колеге Пилиповића такође сведочи и учешће на међународни, научни, конференцијама, округли, столовима и семинарима у Прагу, Јерусалиму (Yad Vashem,) и Загребу.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет дисертације колеге Пилиповића јесте истраживање комплексних српско-руских / руско-српских црквених и духовних веза у међуратном периоду. Ови комплексни односи су имали и своју историјску димензију и, у међуратном периоду, сложену политичку, црквену, религиозну и духовну димензију, поготово када је реч о сложеним и вишезначним проблемима са којима се суочавала Руска православна црква након бољшевичког преузимања власти у Русији и револуционарних промена у политичким, идеолошким и друштвеним сферама живота Русије, који су се до те мере одразили на РПЦ да је у њеним оквирима дошло, већ 1921, до првог раскола. Што је изузетно усложнило однос Српске православне цркве према РПЦ и генерално према проблемима са којима се она суочавала у овом периоду. То је утолико значајније уколико се има у виду богата традиција руско-српских црквених и духовних веза и контаката. Већ и летимичан поглед на историју српско-руских црквених веза поакзује на њихову разгранатост и континуитет који се може пратити од средњег века. Новије наслеђе и искуство 19. века најјезгровитије се сажима у специфичном положају православних епархија Црне Горе где је код тамошњих епископа и даље било присутно руско порекло хиротонија. У манастиру Дечани су боравили монаси Руси. А постоји аналогија са хиротонијама епископа на простору Прикарпатске Русије где егзистира јурисдикција и организација српске Карловачке митрополије. У Београдској и Карловачкој митрополији примењивани су концепти руске академске теологије. Управо је овде преко школованих професора у Русији, уџбеника, превода и осталог, досезао утицај руских духовних школа. Српске земље су те утицаје у целини дубоко трпеле још од XVIII века. Словенофилска идеологија, њена примењивост у црквеним круговима, требало је да одговори на изазове секуларизма, наиме да се створи аутентична „црквена идеологија“. Српска православна црква

имала је свој став и пратила је превирања у Русији 1917-1921. године. Разумевање тамошњих ствари је ишло од реализма и мирења са нуждом, до теже контролисане апокалиптике и ирационалних тумачења. Нарочито када су болшевизму придодавана мрачна теолошка образлагања. Српски епископи су организованим каритативним радом дочекали руске избеглице, о чему сведоче наређења и поступци патријарха Димитрија Павловића (1920-1930), затим других епископа: Јефрема Бојовића, Доситеја Васића, Илариона Зеремског, Јосифа Цвијовића, Варнаве Росића и осталих. Ту су њихове издате архипастирске посланице којима се позива на организовање социјалне помоћи, збрињавање и запошљавање руских избеглица, понајвише из црквене сфере, али и не само оних који су клирици. Први у помоћ пристижу они школовани и образовани у руској средини, активни русофили, управо ђаци руских богословских школа. Под руку са овим процесима иде и мисија проте Стевана Димитријевића у Русији 1924. његов каритативни, мисијски и обавештајни рад. Са друге стране, истовремено је био више него уочљив културни утицај руских хришћанских интелектуалаца на Српску православну цркву 1920-1940. године. Такође је био уочљив и допринос који су Руси, емигранти, давали развоју српске академске теологије, као професори у богословијама (Рељево, Сремски Карловци, Битољ, Цетиње), или пак професори на Православном богословском факултету у Београду. Односно, кроз ангажовање Руса избеглица са специјалним и ређим знањима и вештинама (Сергије Троицки као експерт Св. Архијерејског Синода за црквено право, Владислав Албимович Мајевски и Ђорђе Свишчев за црквено библиотекарство и многи други), који су доприносили битном подизању општег нивоа културе. Веома значајна питања, везана за предмет истраживања, тичу се и развијања и уобличавања хијерархијске и организационе структуре Руске православне заграничне цркве, настанак „Карловачке управе и Св. Синода“ потпомогнуто од стране Српске православне цркве. Као и питање руског религијског живота у српској средини, сусрета два православна етоса кроз ритуале и церемоније, сличности и разлике, односно на значај који је руско монаштво у српској средини имало на обнову и развој монашке културе у српској средини, с обзиром на декаденцију српске монашке културе у другој половини XIX и почетком XX века, пре свега у Београдској митрополији. Као и низ других важних питања.

Примаран циљ истраживања је - уочавања и издвајање односа и утицаја Српске православне цркве на једној страни и Руске православне заграничне цркве и Московске патријаршије на другој страни у временском распону од 1920. до 1940. године, уз апсолутно уважавање друштвено-политичког контекста који је условљавао све пратеће канонске, јурисдикцијске и хијерархијско-персоналне диференцијације и промене у руском и српском православљу на простору њиховог додиривања. Истраживање треба да испита могуће спојеве и споне црквених структура руског избеглиштва са хијерархијом и институцијама Српске православне цркве на конкретној јужнословенској државној територији. Устројавање и каноничко-правно уобличавање организације Руске православне заграничне цркве (сабор у Сремским Карловцима 1921. године и даље) није пролазило без канонских

недоумица и спорова. Постојање јаких политичких разлога и анимозитета антибољшевичке руске емиграције, емотивни набој који је прожимао традиционалистичке представнике руске цркве, додатно је компликовао односе. Отворило се питање православног саборног јединства, тј. учешће Српске православне цркве у прокламованој „мистичкој“ заједници са епископатом који је утекао од Бољшевичке револуције, православном Црквом на територији СССР-а (Московском патријаршијом која је остала под влашћу комуниста) и Цариградском патријаршијом која је у традиционалном еклисиолошком учењу „мајка Црква“ свим православним Словенима источног обреда. Одређивање међуцрквеног положаја Руске православне заграничне цркве која ужива гостопримство српског православног народа и српског свештенства, оптерећено је од самих почетака питањем легитимитета и канонске исправности. Наиме, како се РПЗЦ-а поставља према Москви, а затим и према Цариграду (у случају доцнијег „Евлогијанског раскола“) није остављало по страни званичнике и највеће представнике духовне власти Српске православне цркве. Истраживање поред 1. **равни црквено-дипломатских односа** треба да претресе и друге планове сусрета две православне Цркве. То су: 2. **раван учења**, у науци дисциплина која се у последње време све више осамостаљује је „политичка теологија“, 3. **мисија** – сусрет на пољу рада са верницима и пратеће импликације у социјалном животу, али и сусрети елита - свештенства које у случају ангажовања расејаног руског свештенства и њиховог ангажмана у српској средини показује одређене спецификуме.

Такав рад у великој мери би битно проширио постојећа знања о руско-српским црквеним и духовним везама у међуратном периоду. Поготово уколико се има у виду да бројна питања која ће у раду бити изучавана још увек нису отворена или адекватно решена ни у српској ни у руској историографији.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације:

Кандидат Радован Пилиповић предложио је разуђену структуру дисертације:

ПРЕДГОВОР

- Тема, значај теме, хронолошки распон;
- Преглед извора и литературе (Радови о теми и сродној проблематици)
- Теоријска полазишта (1. Социјалне и политичке детерминанте црквеног живота (искушење политике); 2. Руске црквене фракције у Европи – квалификација расколништва)

УВОД: ПОЗОРНИЦА И ВРЕМЕ ИСТОРИЈСКЕ ПРЕДСТАВЕ

- Православље у Источној Европи после Првог светског рата (1918-1924)
- Руске црквене структуре изван власти бољшевика
- Организационо конституисање Руске православне заграничне цркве у Краљевству СХС
- Проблеми односа Руске црквене дијаспоре према Московској патријаршији (после 1925)

- Спор митрополита Евлогија и Антонија, ауторитет Цариградске патријаршије

1. ЦРКВЕНА ДИПЛОМАТИЈА

- Српска православна црква и “Карловачка управа“ РП(З)Ц
- Став Српске православне цркве према Московској патријаршији 1920-1930.
- Званични контакти Српске православне цркве са митрополитом Евлогијем
- Интензивирање црквене дипломатије и посредништво патријарха Варнаве 1930-1937. године.
- Патријарх Гаврило Дожић и митрополит Анастасије Грибановски

2. ЦРКВЕНА МИСИЈА

- Подршка Српске православне цркве руским епископима-избеглицама, свештенству и верном народу
- Руски епископи избеглице према Србима (Антоније Храповицки, Евлогије Георгијевски, Јован Шангајски, Митрофан Абрамов и остали)
- Руски свештеници избеглице у служби Српске православне цркве
- Српска манастирска здања (манастири) и руско избегло монаштво
- Духовни живот парохија Руске заграничне цркве
- Културна политика Српске православне цркве и чинилац руске емиграције
- Сентиментална слика о „руском православљу“ и „руској души“ кроз призму савремених збивања (прогони и страдања)
- Популарна теологија Српске православне цркве – место страха од Апокалипсе комунистичког мрака
- Лаицизација верског живота – руска православна братства и друга религиозна друштва
- Садејство Српске православне цркве у мисији Руске православне заграничне цркве (Прикарпатска Русија, Северна Америка, Манџурија, Персија)

3. ЦРКВЕНО УЧЕЊЕ ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИОНАЛИЗМА И МОДЕРНИЗАЦИЈЕ

- Културни утицај руских избеглица на Српску православну цркву
- Руски професори на Православном богословском факултету и другим богословским школама
- Руски допринос настанку и популаризацији идеологије „Светосавља“
- Срби према „софијанизму“ и „софиолошком спору“
- Руски култови код Срба и култови српских светитеља код Руси 1920-1940.

ЗАКЉУЧАК

У **Предговору** У раду ће доминирати проблемско-структурално казивање у односу на хронографско-догађајну експликацију. За структуру текста која теме прошлости исказује на проблемски и контекстуалан начин опредељујемо се из разлога што доприноси конкретизацији и јасноћи историографског истраживања и саопштавања његових резултата.

У теоретском делу рада настојимо да покажемо да би теолошки оптерећен приступ историјским црквеним фракцијама руског православља, једна спровођена догматизација и схематизација историјске прошлости, била одређено насиље и извитоперавање. У односима патријарашког трона и мјестобљуститеља у Москви са групама митрополита Антонија и Евлогија поставља се проблем законитости и ауторитета. Политика условљава понашање руских епископа, високе јерархије, али живот је текао својим током... Рад ће морати да досегне термилошку прецизност, да води рачуна о „поодвајању“, „расколима“, „фракицјашењу“, јер су јеретици и расколници итекако занимљиви, интригантни и важни за истраживање црквене историје. У свему томе треба да се тражи савремено званично и незванично српско црквено стајалиште. Сматрамо да постоји одређени ризик од тумачења савремене црквене историје на начин догматизованих теоријских матрица, преузимањем из савремене систематске теологије. Наиме, ситуација створена после 1917. у Руској цркви нема парадигму и разрешење у канонском предању православног истока, нема адекватно тумачење у канонским зборницима и „еклисиологији“, иако се и код самих савременика чини позивање на тачно одређене каноне васељенских и помесних сабора. Историчари, поводећи се за својим разлозима опредељују се за неку од заинтересованих страна („карловчани“, „евлогијевци“, „московљани“).

У **Уводу** ће бити извршена хронолошка реконструкција кључних догађаја који су утицали на односе Руске православне заграничне цркве (свих црквених фракција руске емиграције) са традиционалним црквеним центром у Москви (Московском патријаршијом).

Прво поглавље **Црквена дипломатија** биће посвећено анализи и контекстуализацији односа, узајамних веза и међусобних утицаја Српске православне цркве, Руске православне заграничне цркве и Московске патријаршије (званични контакти, јавни или мање јавни иступи и наступи високе црквене хијерархије).

У другом поглављу, **Црквена мисија**, у контексту теме и времена посебно ће бити анализиран рад и делатност црквене хијерархије, вишег и нижег свештенства са верницима.

Најзад, треће поглавље, **Црквено учење између традиционализма и модернизације**, биће посвећено историографској реконструкцији и анализи низа кључних научних проблема: дубини и размерама српско-руске академске симбиозе, значају теолошких сензибилитета и „школа“, њиховом постојању као епифеномена борбе за канонско-правни и јурисдикцијско-административни легитимитет руских црквених фракција. Као пример кључне студије случаја – посебно ће бити анализиран тзв. „софиолошко спор“ који је посебно научно важан, пошто се његова осуда десила у српској средини – у Сремским Карловцима, са српског тла, што свакако није прошло без одјека у Српској православној цркви. Без дубинске и онтолошке схваћене теологије, софиолошки спор био је само једна пројава одређеног психолошког сензибилитета у богословском теоретисању.

У **Закључку** се бране постављене хипотезе, сумирају резултати спроведених истраживање и валоризује тема на објективан начин.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

Колега Радован Пилиповић у свом истраживању полази од следећих, најважнијих и научно потпуно утемељених хипотеза:

- Руска православна загранична црква давала је одређену ноту унутрашњем животу Српске православне цркве, њеном мисијском раду, њеној ангажованој теологији, али и њеној спољно-црквеној политици (како би се рекло још и „спољној мисији“), у односима за Московском и Цариградском патријаршијом.

- Ангажовање великог броја избеглих свештеника из царске Русије у парохијама Српске православне цркве, додатно је допринело конзервативизацији црквеног живота, продубивши дистанцираност народа и свештенства. Пример који сведочи је употреба црквенословенског језика што је у модерним условима и даље држало култ подаље од најширих народних слојева.

- Проблеми Руске православне заграничне цркве се преносе у српски црквени јавни дискурс. Код православних се појачава страх од болшевизма, страх од материјалистичких идеологија, осуђивање јудеомасонства, неповерење и клаустрофобија емиграције, све се то упија од стране сентименталних словенских и истоверних Срба.

- У патријарашком стажу Варнаве Росића „руско питање“, кроз активну културу сећања (одржавање јубилеја и подизање споменика) и репрезентацију ове водеће личности Српске православне цркве (јавне наступе, давање простора у световном и духовном наступању) има итекако видно место.

- Стереотип о руској побожности, о „руској души“ и „руском православљу“ добија своју практичну употребу и може да се документује кроз сусрете два различита православна етоса. У извесној мери је и „богомољачки покрет“ инспирисан заграничним Русима.

- Параметарски је доказиво да је културни утицај руске црквене емиграције подигао академски ниво средњих богословских школа и Православног богословског факултета у Београду, богословски проблеми (академске, лаичке и авангардне теологије) утицали су на водеће теологе Српске православне цркве, али и на популарну (симплификовану) теологију.

- Утицај руског монаштва, како мушког, али још више женског, проузроковао је социјално активирање Српске православне цркве, интензивирање њене друштвене ангажованости спровођење преко каритативног рада.

- Присуство и утицај Руске заграничне цркве на живот и рад Српске православне цркве, само је део једног одавно започетог процеса и представља са становишта савремене историје епилог руско-српских црквених веза.

5. Методе које ће се у истраживању применити:

Колега Пилиповић ће, с обзиром на комплексност теме и предмета истраживања, у свом раду користити неколико истраживачких метода. На првом месту ослониће се на класичан *историографски метод*. Он ће пре свега послужити кандидату за хеуристичко прикупљање релевантних и важних чињеница и њихову критичку ревалоризацију. *Херменеутички метод* ће бити коришћен да би се дошло разумевања правог контекста између документа и друштвене стварности. То се пре свега односи на научну, критичку анализу полемичке литературе, књига, публикација, чланака, новина који су се залагали за легитимитет или бореили за одређени став, настојећи да дискредитују другу страну (у каноничким споровима и сукобима). А такође и на анализу наративних извора (мемоарска грађа, касније записана сведочанства) која дају везивно ткиво документарном материјалу, али која може бити оптерећена тенденциозним и погрешним тумачењима прошле стварности. Коришћење *квантификативног (статистичког) метода* омогућиће прецизнију анализу утицаја руских свештеника на поједине делове Српске православне цркве. То се односи на низ квантитативних анализа: образованог нивоа руских свештеника, њихове пристуности у мононационалним, вишенационалним или поликонфесионалним срединама, старосне и породичне структуре, социјално-економског положаја и сл. Употреба у дисертацији *имаголошког метода* омогућио би да се анализира формирање „слике Другог“ и „слике Себе“ у комуникацији представника Српске и Руске православне заграничне цркве. Иако је у питању припадништво истој, историјској и древној конфесији, руски и српски национални идентитет прилагођује и обликује источно-хришћанство својим потребама. Управо стога, коришћење имаголошког метода – са елементима анализе из домена социјалне психологије и антропологије – омогућио би да се дође до нових резултата у проучавању српско-руских црквених веза.

6. Очекивани резултати и научни допринос:

С обзиром на предложену тему, приступ њеној обради, предложене методе, концептуалну разраду, проблематизацију и контекстуализацију – дисертација колеге Радована Пилиповића у великој мери би проширила постојећа знања о комплексним српско-руским / руско-српским црквеним и духовним везама у међуратном периоду. Тим пре јер постојећа истраживања феномена руске емиграције на Балкану, упркос томе што су отворила бројна и комплексна питања и у извесној мери отворила нека питања из историје комплексних односа Српске православне цркве са руским православним црквеним организацијама, поготово у стању раскола руске цркве (од 1921), нису исцрпела све научне проблеме. У том погледу, значај дисертације колеге Пилиповића се огледа пре свега у тежњи да односе и позицију (расколничке) Руске православне заграничне цркве, чије је средиште било у Сремским Карловцима, да постави, не само у канонско-правни контекст и зависност према Московској патријаршији, него и у контекст Српске православне цркве и друштвене равни 1920-1940 године у Краљевини СХС/Југославији. Истраживање би расветлило многа питања из историје Српске православне цркве и црквене историје Средње и Источне Европе.

7. Закључак:

Имајући у виду све напред изложено Комисија је мишљења да кандидат Радован Пилиповић како својим преданим радом на докторским студијама, тако и својим научним потенцијалима исказаним у научним радовима, несумњиво поседује неопходне способности, знања и научни потенцијал да успешно истражи, научно верификовано обради и анализира предложену тему дисертације.

На основу приложених материјала и документације, Комисија је заузела недвосмислен став да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој науке.

На основу свега изложеног, част нам је да предложимо наставно-научном већу да прихвати предложену тему *„Српска православна црква, Руска православна загранична црква, Московска патријаршија (1920-1940) – узајамне везе, утицаји и односи“* и дозволи Радовану Пилиповићу да је обради као тему своје докторске дисертације.

Напомена:

Уз реферат се посебно прилажу:

Прилог 1. списак коришћених извора

Прилог 2. избор из литературе коришћене у раду.

у Београду, 11. фебруара 2013. г.

Комисија

проф. др Милан Ристовић

Доц. др Радина Вучетић

др Горан Милорадовић, Научни сарадник
Институт за савремену историју

др Алексеј Тимофејев, Научни сарадник
Институт за новију историју Србије

проф. др Мирослав Јовановић,
ментор и писац реферата

